

8. Копоть В.О. Скандинавський правовий реалізм як один із важливих напрямів концепції правового реалізму / В. О. Копоть // Держава і право : [збірн. наук. праць. Юридичні і політичні науки]. – К. : Ін-т держави і права ім. В. М. Корещького НАН України, 2005. – Вип. 29. – С. 76–82.

9. Кримінально-процесуальний кодекс України (проект No 0952 від 25.05.2006 року). [Електронний ресурс] – Режим доступу : www.gska2.rada.gov.ua.

10. Бангалорські принципи діяльності судді: резолюція 2006/23 Економічно та Соціально Ради ООН від 27 липня 2006 р. [Електронний ресурс]. Режим доступу www.fair.org.ua/content/library_doc/Bangalore_principles_ukr.pdf

11. Посібник із написання судових рішень – Київ: «Дрім Арт», 2013. – 223 с.

12. Семенкова Т. Г. Издание трудов Смита в дореволюционной России и в советское время // Адам Смит и современная политическая экономия. Под ред. Н. А. Цаголова. — М., 1979.

13. Девід Макрейні: Ти не настільки розумний / David McRaney: You Are Not So Smart

УДК 343.36

Бабій Алла Юрївна
асистент кафедри кримінальної юстиції
Чернівецького юридичного інституту
Національного університету
«Одеська юридична академія»

ДЕСТРУКЦІЇ В МЕХАНІЗМІ ЗЛОЧИННОЇ ПОВЕДІНКИ

Стаття призначення визначенню місця деструктивної поведінки в механізмі злочинної поведінки особи злочинця, а також в системі детермінуючих злочинність факторів.

Ключові слова: деструкція, деструктивна поведінка, адиктивна поведінка, механізм злочинної поведінки.

Статья посвящена определению места деструктивного поведения в механизме преступного поведения личности

преступника, а також в системі детермінуючих преступність факторів.

Ключевые слова: деструкція, деструктивне поведіння, адиктивне поведіння, механізм преступного поведіння.

The article is devoted to determining the place of destructive behavior in the mechanism of criminal behavior of the personality of the criminal, as well as in the system of factors determining crime.

Keywords: destruction, destructive behavior, addictive behavior, mechanism of criminal behavior.

Постановка проблеми. В сучасних умовах розвитку нашої держави масового характеру набуває протиправна і асоціальна поведінка, які починають сприйматися як раціональний та загальноприйнятний стиль життя. На сьогоднішній стан українського суспільства загалом характеризується економічною, демографічною, соціальною і політичною нестабільністю, що призводить до зростання кількості проявів деструктивної поведінки громадян та як наслідку зростання злочинності. У зв'язку із загальносистемною кризою нашого суспільства інтерес до проблеми деструкцій значно зріс, що зумовило необхідність більш ретельного дослідження причин, форм та динаміки останніх, пошуку більш ефективних заходів соціального контролю – превентивних, профілактичних, корекційних, реабілітаційних та інших.

Сучасні знання про деструктивну поведінку особистості дозволяють стверджувати, що ми маємо справу з надзвичайно складною формою соціальної поведінки особистості, яка детермінується системою взаємопов'язаних факторів.

Виникає нагальна необхідність дослідження роду деструкції, та таких її основних типів, як антисоціальна, адиктивна та суїцидальна поведінка в механізмі злочинної поведінки. Залишається невизначеним коло факторів, що детермінують деструкції, а також способи ефективної профілактики подібних негативних проявів. Ці обставини істотно актуалізують необхідність всебічного наукового

пізнання феномена деструкцій та їх ролі в механізмі злочинної поведінки.

Аналіз дослідження даної проблеми. Проблеми деструкцій є предметом наукових досліджень вже не одне десятиріччя, зокрема серед зарубіжних та відчизняних науковців досліджували цю проблему вчені, серед яких: С. Алексєєв, В. Грищук, О. Грищук, М. Микієвич, А. Карась, М. Кельман, М. Козюбра, С. Комаров, А. Коренєв, М. Костицький, В. Кудрявцев, Л. Луць, В. Макарчук, С. Максимов, В. Навроцький, В. Ортинський, О. Петришин, П. Рабінович, Ю. Римаренко, В. Тацій, В. Титов, А. Токарська, Р. Халфіна та інші.

Метою статті є визначення природи деструктивної поведінки, її детермінуючих факторів та взаємодія з іншими чинниками злочинності, з урахуванням впливу об'єктивних факторів в механізмі злочинної поведінки.

Виклад основного матеріалу. Проблеми безробіття та зубожіння великої частини населення з урахуванням кризових явищ не тільки в соціально-економічній сфері держави, але й в політичній та організаційно-управлінській, завжди залишали свій відбиток на населенні у вигляді деструкцій. Індикатором соціальних проблем та негараздів в першу чергу виступають найбільш незахищені верстви населення, так як сироти, пенсіонери, інваліди та засуджені.

Така дестабілізація викликає втрату почуття безпеки, небажання сприймати об'єктивну реальність та прагнення змінити свою емоційну сферу. Згідно з різними соціологічними, кримінологічними та медичними дослідженнями спостерігається неухильне зростання осіб, які зловживають наркотичними речовинами та алкоголем. Так збільшення числа зловживаючих пояснюється приєднанням до їх лав значної маси неповнолітніх осіб.

Однією з теоретичних концепцій деструктивної поведінки, є підхід до вивчення особистісних рис, який припускає, що одні типи особистості більш схильні до залежної поведінки ніж інші. Однак, на основі особистісних чинників виявилось вкрай важко передбачити чутливість до паталогічних ефектів адиктогенних

агентів. За радянських часів домінувала тенденція відносити деструктивну поведінку, коли вона перевищувала встановлені соціальні рамки та виявлялася об'єктом медичної допомоги до проявів вроджної паталогії. А надмірне пияцтво та алкоголізм вважали виродженням або дегенерацією.

Ідея вродженої схильності до адекватної поведінки нагадує прагнення Ч. Ломброзо довести, що злочинцем народжуються. Справді, біологічний фактор є невід'ємним компонентом структури особи злочинця, але визначальним все ж виступає соціальний. Саме він спричиняє постійний тиск на психіку людини, яка є досить гнучкою, володіє великим запасом міцності та величезними резервами, а також здатністю до самовідновлення. Але і в такій системі є свої слабкі сторони і граничні пороги витривалості. Перебування у стресових ситуаціях, почуття постійного тиску, гнітюча соціально-економічна обстановка в державі призводить до низки психічних проблем, що мають вираз у неадекватній, деструктивній поведінці.

Як відмічає Ю. М. Антонян, дослідження з питань соціального і біологічного в злочинній поведінці дає нам ту інформацію, на основі якої зможемо рухатися вперед у вивченні системи та етапів формування злочинної особистості. Необхідно глибше вивчити психологію особистості злочинця і нарешті приступити до дослідження біологічних факторів злочинної поведінки. Таке дослідження здатне зробити революцію у протидії злочинності [8, с. 5]. Деструктивна поведінка – це руйнівна поведінка, що відхиляється від медичних і психологічних норм, яка призводить до порушення якості життя людини, зниження критичності до своєї поведінки, когнітивним перекручуванням сприйняття і розуміння того, що відбувається, зниження самооцінки і емоційним порушенням, що у підсумку призводить до стану соціальної дезадаптації особистості, аж до її повної ізоляції. Інакше кажучи, деструктивна поведінка проявляється в схильності людини до саморуйнування.

Особливої актуальності проблеми деструкції надавав З. Фрейд, який по роду своєї професійної діяльності постійно зіштовхувався з різними проявами деструкцій, агресій та

руйнівних тенденцій. Під поняттям «деструкцій» З. Фрейд розумів тягу до смерті, таємну невідому силу, закладену в природу людини. Синонімом деструктивного у вченні Фрейда виступало поняття агресії, яке в свою чергу означає негативні прояви психіки, направлені як на об'єкт, так і на суб'єкт, а також на самого себе [9, с. 28].

Аналіз позицій З. Фрейда та його послідовників приводить до зближення понять деструктивності й агресивності, однак однозначного розуміння співвідношення агресивності та деструктивності у психоаналізі немає [2, с. 18.] На думку відомого психоаналітика, кожній людині притаманні так звані інстинкт життя та інстинкт смерті. Інстинкт життя забезпечує енергію для росту й розвитку, а інстинкт смерті працює на самознищення людини. Отже, агресивність З.Фрейда пояснював інстинктивним потягом до смерті – мортідо, що разом із лібідо визначають поведінку людини. Якщо в людини потяг до смерті значно сильніший за лібідо, то вона буде схильна до агресивної поведінки. Інстинкт смерті може часто спрямовуватись назовні, проти навколишнього світу у формі агресії. Агресивна поведінка викликається не просто комплексом різних зовнішніх і внутрішніх факторів, а їх системою, яка реалізується в процесі формування мотиву (мотивації). Розгляд цієї системи дозволяє об'єднати різні теорії мотивації агресивної поведінки в єдину концепцію, що враховує роль як зовнішніх, так і внутрішніх факторів. Варто зазначити, що не завжди агресивна поведінка переростає в злочинну, адже як відомо по-перше агресія поділяється як на деструктивну, так і на конструктивну, а по-друге, виявивши перші прояви можна запобігти її подальшому розвитку.

Про злочинну поведінку як різновид девіантної поведінки говорять тоді, коли суб'єкт обирає протиправний спосіб задоволення потреб, бажань – застосовує фізичну силу чи зброю з метою нанесення травм або позбавлення життя. У цьому випадку злочинний задум перетворює агресивну поведінку на злочин. Хоча агресивність являє собою відносно стійку схильність, її постійність та ступінь вираження залежать від особистісних характеристик індивіда та від того, які інші

стратегії доступні йому в конфліктних ситуаціях. Традиційно припускається, що особам, схильним до насильства, не вистачає інтерналізованих засобів контролю. У психо-динамічній теорії та у ранніх теоріях дослідження цього явища вважалося, що існують індивідуальні відмінності в набутті емоційних гальмівних механізмів, які стримують агресивну поведінку, таких як тривога, вина, емпатія й фрустраційна толерантність.

Проведений теоретичний аналіз наукових підходів щодо вивчення агресії та агресивної поведінки дає підстави зробити такі висновки: вплив генетичних і біологічних чинників на формування агресивної поведінки опосередковується соціальними факторами. Агресія постає як результат засвоєння агресивного світосприймання, світорозуміння та реагування, що формує внутрішню готовність до агресії. Погляд на агресію як на результат засвоєння конфліктно-негативістської субкультури дає підстави для пошуку шляхів запобігання й корекції агресивної поведінки. Також необхідно звернути увагу на те, що агресивність як риса особистості надає взаємодії деструктивного відтінку й може набирати найрізноманітніших форм: від мстивості, ворожості, хамства, заздрощів до образ, сварок, погроз, нищівної критики партнера. Усе це тримає співрозмовника в напруженні й активізує в нього різні способи психологічного захисту. Наступний аспект агресивної взаємодії пов'язаний із тим, що агресивна поведінка завдає фізичної, матеріальної чи моральної шкоди іншому, а це супроводжується глибокими емоційними переживаннями, такими як гнів, зрадянство тощо, а також експресивним оформленням, тобто жестами погрози, ворожості, нехтування, зневаги. Навмисна агресія передбачає завдання шкоди партнерові з усвідомленням наслідків і з отриманням задоволення від досягнення мети. При цьому, завдаючи болю, неприємності іншій особі, агресивна людина намагається підтримати свою високу самооцінку. Є випадки, коли люди наводять цілком обґрунтовані докази на користь агресивної поведінки. Зрештою, необхідно враховувати й той факт, що агресивна поведінка має ефект зараження, тобто якщо, наприклад, на зупинці громадського транспорту в натовпі

з'являється роздратована, обурена особа, в решти людей також підвищується тон розмови, а в голосі з'являються погрозливі нотки. Таким чином, більшість дослідників доходять висновку, що деструктивність не тотожна агресивності, проте однозначно з нею пов'язана [10, с. 365].

Водночас ряд вчених вказують на необхідність заміни терміна «деструктивна поведінка» на термін «девіантна». Проте, не будь-яке відхилення поведінки від норми є деструктивним. На думку К. Злоказова, деструктивна поведінка щодо девіантної це регресивна, негативна форма девіантної поведінки. Деструкція починається з виходу за межі норми, з девіації, проте не обов'язково девіація повинна перетворитися на деструкцію, оскільки девіація може уточнити, розширити й збагатити зміст норми у своїй «позитивній формі» [4, с. 38.]

Потребує нагального уточнення комплекс тих компонентів, які утворюють особистісну схильність особи до деструктивної поведінки, а саме до адиктивних її проявів. Серед таких варто відзначити: 1) відсутність мотивації досягнення (перевага унікаючої мотивації), аж до відмови вважати себе суб'єктом діяльності; 2) несформованість функції прогнозу поведінки; 3) низький рівень розвитку самоусвідомлення, відсутність навичок рефлексії; 4) низький рівень самоповаги, який може маскуватися захисною поведінкою, що демонструє завищену самооцінку; 5) самозахисний тип реакції на фрустрацію, що виявляється в відмові від діяльності при зіткненні з найменшими труднощами; 6) тенденція до втечі від реальності в ситуації фрустрації.

Наведені позиції виступають не лише причинами деструктивної поведінки, а можуть також бути самостійними детермінантами злочинності. Значний вплив на формування деструктивної поведінки також справляє неблагополучна родина. Агресія та деструктивні прояви поведінки у підлітковому і зрілому віці має тісний зв'язок з конфліктами між батьками протягом перших років життя дитини. Це і відсутність згуртованості, і розуміння в родині. Результати досліджень також вказують, що діти, які ростуть у родині з одним із батьків, більше піддаються ризику насильства.

Низький соціально-економічний статус родини також має прямий зв'язок з деструктивними нахилами особистості. До прикладу на формування особистості підлітків значний вплив справляють зв'язки з однолітками, які, з одного боку, є необхідними як чинник соціалізації особистості, з іншого, – можуть мати й доволі негативні наслідки, якщо йдеться про втягування у злочинні угруповання, банди. У містах більше беруть участь у насильстві ті молоді люди, які живуть у районах з високим рівнем злочинності, де зафіксоване існування організованих злочинних угруповань, наявні зброя та наркотики.

Дослідження показало, що наркотизм, як прояв адиктивної поведінки, а також торгівля наркотиками супроводжувалася переважно забороненим носінням зброї, а тому 80 % затриманих 19-річних осіб, які займалися наркобізнесом, мали при собі вогнепальну зброю. На зростання рівня насильницької злочинності завжди впливали засоби масової інформації. Насамперед це стосується дітей і молоді: ймовірність піддатися насильству істотно підвищилася з появою відеоігор, відеофільмів та вільному доступу підлітків до мережі Інтернет [11, с. 228].

Висновки. Проблема деструктивної, а в тому числі адиктивної поведінки на перший погляд не є нагальною кримінологічною проблемою, адже сприймається як суто психологічне явище, що повинно бути досліджене десь на стику психології та соціології. Однак, розуміючи, що злочинність детермінують такі фактори як алкоголізація та наркотизація суспільства, і що представники цих груп негативних «фонових» суспільних явищ є так званою «групою ризику», варто зробити більший акцент на ролі деструкції в механізмі злочинної поведінки. Необхідно зауважити, що низка наук дедалі більше приділяє увагу дослідженню таких явищ як деструкція, адикція та агресія. В результаті такої підвищеної уваги до цих соціально-негативних явищ значний внесок у вивченні цих проблем зробили психологія, медицина, юриспруденція і в результаті їх досягнень утворилася нова наука – адиктологія. Вказаний напрямок знань зможе ефективно допомогти у

запобігання злочинності, адже викорінивши деструктивну поведінку потенційного злочинця, ми зможемо запобігти вчиненню ним злочину.

Література:

1. Бондарчук О.І. Психологія девіантної поведінки: курс лекцій. / О.І. Бондарчук. – К.: МАУП, 2009. – 186 с.

2. Богданова С.В. Деструктивность и факторы, её определяющие / С.В. Богданова, Л.Г. Гребенщикова // Психология отношений и человеческие ресурсы в современном российском обществе: тенденции, проблемы и перспективы : матер. Всерос. науч.-практ. конф. (г. Волгоград, 2010 г.). – Волго-град ; М. : ООО «Планета», 2010. – С. 16–23.

3. Змановская Е. В. Девиантология: (Психология отклоняющегося поведения) : учеб. пособие для студ. высших учеб. Заведений / Змановская Е. В. – М. : Академия, 2003. – 288 с.

4. Злоказов К.В. Исследование деструктивного поведения личности / К.В. Злоказов // Актуальные вопросы психологии в области человеческого фактора : матер. Второй междунар. науч.-практ. конф. (г. Екатеринбург, 20–22 марта 2008 г.) ; ГОУ ВПО «Урал. гос. пед. ун-т» ; ГОУ ВПО «Урал. ин-т гос. противопож. службы». – Екатеринбург, 2008. – С. 38–41

5. Максимова Н. Ю. Психологія адиктивної поведінки. Навчальний посібник–Максимова Наталія Юрьевна. – К.: Видавничо-поліграфічний центр «Київський університет», 2002. – 308 с.

6. Короленко Ц. П., Донских Т.А. Семь путей к катастрофе (деструктивное поведение в современном мире) / Ц.П. Короленко, Т.А. Донских. – Новосибирск, 1990. – 222 с.

7. Криминологія : підручник / А. М. Бабенко, О. Ю. Бусол, О. М. Костенко та ін. ; за заг. ред. Ю. В. Нікітіна, С. Ф. Денисова, Є. Л. Стрельцова. – 2-ге вид., перероб. та допов. – Харків : Право, 2018. – 416 с.

8. Личностные характеристики преступников : монография / Ю.М.Антонян, П.Б. Афанасьев, О.Р. Афанасьева, М.В. Гончарова, А.Я. Гришко, Ю.С.Дрожжа, П.П. Елисов, В.И. Коваленко, Н.В. Сторчилова, В.И. Шиян; под ред. Ю.М.Антоняна. – М.: ЮНИТИ-ДАНА: Закон и право, 2018. – 311 с.

9. Фрейд З. Психоаналитические этюды/ Составление Д. И. Донского, В. Ф. Круглянского. – Мн.: ООО «Попури», 1997. – 606 с.

10. Щодо розмежування понять деструктивної, агресивної та девіантної поведінки / М. О. Гребенюк // Актуальні проблеми держави і права. - 2014. - Вип. 71. - С. 362-367.

11. Характеристика деяких причин та умов вчинення насильницьких злочинів у сім'ї у стані агресивної поведінки / О. М. Гумін // Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Юридичні науки. - 2015. - № 813. - С. 225-231.

УДК 343.9

Тищенко Віталій Іванович

Головний судовий експерт сектору досліджень зброї
відділу криміналістичних видів досліджень Харківського
НДЕКЦ МВС (Харківського науково-дослідного експертно-
криміналістичного центру МВС України)

Грецьких Олег В'ячеславович

Старший судовий експерт сектору балістичного обліку
відділу криміналістичних видів досліджень Харківського
НДЕКЦ МВС України

ОСОБЛИВОСТІ ДОСЛІДЖЕННЯ ОКРЕМИХ ЗРАЗКІВ ПАТРОНІВ ВОГНЕПАЛЬНОЇ ЗБРОЇ

В статті піднято питання дослідження окремих зразків патронів вогнепальної зброї (зокрема, спеціальних куль) в ході судово-балістичної експертизи як окремої галузі криміналістичної техніки в умовах небезпечної тенденції масового поширення в Україні нелегальної вогнепальної зброї. Охарактеризовані основні криміналістичні особливості спеціальних куль, їх класифікацію та небезпечні чинники. Виявлене відставання підходів, закладених в діючу методичку ідентифікації та актуалізована практична необхідність її оновлення.

Ключові слова: судово-балістична експертиза, вогнепальна зброя, боєприпаси, патрон, спеціальні кулі, методика встановлення належності об'єкта до бойових припасів вогнепальної стрілецької зброї.